

Список використаних джерел:

1. Саранюк В.І. Шляхи вдосконалення організації господарського процесу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.: 12.00.04 / В.І. Саранюк; Міжрегіональна Академія управління персоналом. – Київ, 2011. – 16 с.
2. Демченко С.Ф. Системний аналіз ефективності господарського судочинства / Демченко С.Ф. // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 1 (60). – С. 180–186.
3. Господарське процесуальне право: підручник / За заг. ред. В.Д. Чернадчука. – Суми : «Університетська книга», 2009. – 378 с.
4. Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 24.10.2011 р. № 10 // Вісник господарського судочинства. – 2011. – № 6. – С. 13.
5. Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 11 // Податки та бухгалтерський облік. – 2013. – № 72. – С. 16.
6. Угода про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності: СНД, Міжнародний документ від 20.03.1992 р.; ратифіковано постановою Верховної Ради України № 2889-ХІІ від 19.12.92 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 12. – Ст. 587.
7. Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій: Роз'яснення Президії Вищого господарського суду України від 31.05.2002 р. № 04-5/608 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_608600-02.
8. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 18 // Вісник господарського судочинства. – 2012. – № 1. – С. 27.

ШЕВЕРДИНА О. В.,

кандидат економічних наук,
доцент кафедри господарського права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 346(477):001.895

РОЗВИТОК ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано наукові підходи до визначення інвестиційного потенціалу, відмежовано від поняття «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість». Запропоновано авторські визначення цих понять.

Ключові слова: *інвестиції, інвестування, інвестиційний потенціал, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат.*

В статье проанализированы научные подходы к определению инвестиционного потенциала, отграничено от понятия «инвестиционный климат» и «инвестиционная привлекательность». Предложены авторские определения этих понятий.

Ключевые слова: *инвестиции, инвестирование, инвестиционный потенциал, инвестиционная привлекательность, инвестиционный климат.*

In the article the scientific going is analyzed near the decision of investment potential, it is delimited from a concept “investment climate” and “investment attractiveness”. The author decisions of these concepts are offered.

Key words: *investments, investing, investment potential, investment attractiveness, investment climate.*

Вступ. Сучасна ситуація в економіці України потребує вирішення таких кардинальних та взаємопов'язаних завдань, як вихід із глибокої фінансово-економічної кризи та повний перехід до ринкових умов господарювання. Успішне впровадження ринкових реформ не можливе без перебудови економіки з метою створення сприятливого інвестиційного клімату, що зумовить залучення прямих іноземних інвестицій, які є однією з головних стратегій економічного зростання, а також ефективного використання власного інвестиційного потенціалу.

Серед вітчизняних дослідників, які займалися удосконаленням теоретико-методологічних основ функціонування механізмів державного регулювання економіки та інвестиційних процесів, слід особливо відзначити таких, як О. Амосов, В. Беседін, С. Біла, В. Бодров, Л. Борщ, В. Вісяшев, В. Воротін, О. Гаврилук, В. Геєць, О. Дацій, А. Дегтяр, В. Дорофійенко, М. Корецький, О. Коротич, М. Латинін, В. Мамонов, В. Мартиненко, А. Мерзляк, І. Михасюк, О. Мордвінов, А. Музиченко, В. Петрова та інші. Дослідженню проблем забезпечення економіки України інвестиційними ресурсами в сучасних умовах присвячено наукові праці таких учених-економістів, як С. Шосталь, С. Сардак, О. Малютін та багато інших, де висвітлено питання пошуку резервів зростання економіки шляхом створення привабливого інвестиційного середовища. Однак комплексних досліджень правових проблем забезпечення зростання інвестиційного потенціалу та його відмежування від схожих понять проведено не було.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз основних проблем правового регулювання інвестиційного потенціалу держави, а також формулювання пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства України в цій сфері.

Результати дослідження. Перш за все необхідно детальніше зупинитись на вивченні правової природи поняття «інвестиційний потенціал», а також його відмежуванні від схожих категорій. У широкому розумінні потенціал (від лат. *potentia* – сила) означає можливість, джерела, наявні запаси і засоби, які можуть бути введені в дію, використані для вирішення певного завдання та досягнення поставленої мети. У вузькому розумінні поняття «потенціал» прийнято вживати як синонім «можливостей» у будь-якій сфері, «ступеня потужності» в будь-якому аспекті. Узагальнення наукових підходів дозволяє визначити потенціал як максимальні можливості раціонально використовувати всі види ресурсів для досягнення поставлених цілей з урахуванням впливу середовища, в якому функціонують усі суб'єкти господарювання. Як зазначають окремі економісти, інвестиційний потенціал є максимально можливою здатністю залучати до виробництва й ефективно використовувати інвестиційні ресурси для здійснення реальних і фінансових інвестицій, які матеріалізуються у новостворюваних факторах суспільного виробництва та суспільній інфраструктурі [1, с. 201].

Експерти під інвестиційним потенціалом розуміють систему, що складається із таких складових: ресурсно-сировинна, виробнича, споживча, інфраструктурна, інноваційна, трудова, інституційна та фінансова [2].

Категорія «інвестиційний потенціал» відображає ступінь можливості вкладення засобів в активи тривалого користування, включаючи вкладення в цінні папери, з метою одержання прибутку чи інших економічних і соціальних результатів.

Під інвестиційним потенціалом С. Сілюкова розуміє сукупність коштів населення, підприємств, держави та нерезидентів, які потенційно можуть бути використані для здійснення інвестиційної діяльності (розглядатися як інвестиційні ресурси) [3, с. 141].

Досить часто категорія «інвестиційний потенціал» вживається разом із поняттями «інвестиційна привабливість» та «інвестиційний клімат».

При цьому в науці більша увага приділяється дослідженню понять «інвестиційна привабливість» та «інвестиційний клімат», ніж поняттю «інвестиційний потенціал», методам і критеріям його оцінки, які не знаходять належного відображення, оскільки увага науковців здебільшого спрямовується в бік економічного, виробничого, інноваційного потенціалів тощо.

Щодо розгляду правової природи поняття інвестиційного клімату необхідно зауважити, що воно є похідним від поняття «інвестиційний ризик». Аналіз же поняття інвестиційного ризику доводить, що воно є настільки загальним, що в останні роки прийнято говорити про більш розпливчате, але й більш точне поняття – про сприятливий або несприятливий інвестиційний клімат. Розуміється він як комплексний погляд на привабливість сфери діяльності і наявність зрозумілих інститутів у ній та навколо неї [4, с. 5].

Вивчаючи визначення поняття «інвестиційний клімат», запропоновані різними науковцями, можна виокремити певні групи схожих тлумачень. Так, інвестиційний клімат формулюють наступним чином: 1) сукупність факторів (умов) здійснення інвестування; 2) суб'єктивна оцінка інвестора щодо сприятливості чи несприятливості умов для інвестування; 3) певна структура (система) дій, вчинків, умов інвестування.

Більшість дослідників розглядають інвестиційний клімат крізь призму набору факторів чи умов здійснення інвестиційної діяльності [5-7]. Зокрема, експерти Європейської бізнес-асоціації розуміють інвестиційний клімат як сукупність політичних, економічних, законодавчих, регуляторних та інших факторів, які в кінцевому рахунку визначають ступінь ризику капіталовкладень та можливість їх ефективного використання [8].

А. Пересада розглядає інвестиційний клімат як характеристику ступеня привабливості держави (регіону, галузі) щодо інвестицій, які можуть бути залучені [5, с. 176]. В. Струніна наголошує, що інвестиційний клімат – це сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових та географічних факторів, наявних у тій чи іншій країні, які приваблюють або відштовхують інвесторів [6, с. 13]. Досить ґрунтовне визначення пропонує О. Оніщенко, яка під інвестиційним кліматом розуміє базові умови здійснення підприємницької діяльності на певній території, які включають географічну, законодавчу, політичну складову, рівень криміногенності та корумпованості [7, с. 251].

Як зазначає Н. Дороніна, інвестиційний клімат є станом умов для здійснення підприємницької діяльності інвестора в тій чи іншій країні [9, с. 40]. При цьому науковець наголошує, що з метою забезпечення комфортності інвестора важливо враховувати дію міжнародних договорів, а також інших міжнародних документів, які регулюють інвестиції та інвестиційну діяльність. До того ж дослідник зауважує, що категорія «інвестиційний клімат» складається з багатьох факторів. Фактор комфортного правового середовища відноситься до найбільш значимих та нерідко стає вирішальним для інвестора [10, с. 5]. Правове середовище для інвестора означає не лише наявність спеціального закону, воно включає різноманітні правові джерела, практику правозастосовної діяльності, а також доступність та зрозумілість судового механізму захисту порушених прав.

Друга група вчених наголошує на важливості розуміння інвестиційного клімату через суб'єктивне його сприйняття самим інвестором. Так, М. Оробчук тлумачить інвестиційний клімат як усе те, на що зважає інвестор, коли оцінює, наскільки сприятливі чи несприятливі в тій чи іншій країні умови для вкладення капіталу, включаючи ідеологію і політику, економіку і культуру [11, с. 35]. Такої ж думки дотримується й А. Пешко, який визначає інвестиційний клімат як сукупність чинників, які бере до уваги інвестор, приймаючи рішення щодо здійснення інвестицій [12, с. 4]. О. Гаврилук розуміє інвестиційний клімат як «сприйняття стану ринку капіталу інвестором, який у першу чергу потребує правової стабільності, що дістає прояв аж ніяк не у створенні хороших, а в наявності стабільних законів, які б дали можливість спланувати діяльність на осяжний період» [13, с. 81].

Третя ж когорта науковців акцентує увагу на визначенні інвестиційного клімату як певної системи або ж структури. Зокрема, Ю. Болейко зазначає, що інвестиційний клімат – це багатокомпонентна структура, що складається з інвестиційної активності регіону, динаміки життєвого рівня його населення, рівня розвитку ринкових відносин, фінансово-кредитної діяльності, криміногенної ситуації, стану навколишнього середовища [14, с. 83]. Науковці рейтингового агентства «Експерт РА» трактують інвестиційний клімат як характеристику, що складається з трьох ключових підсистем: інвестиційний потенціал, інвестиційний ризик та законодавчі умови [2].

Необхідно зауважити, що реалізація державної інвестиційної політики залежить від інвестиційного клімату у країні – сукупності чинників, які бере до уваги інвестор, ухвалюючи рішення щодо здійснення інвестицій. Зазначимо їх.

1. *Інституційні*: внутрішня і зовнішня політична стабільність, незмінна законодавча база та скоординована діяльність всіх органів державної влади, менталітет, ступінь державного втручання в економіку, культура.

2. *Політичні*: стабільність політичної системи, наявність/відсутність конфліктів між політичними опонентами, частота зміни урядів, кількість політичних скандалів, ступінь довіри до влади тощо.

3. *Економічні*: макроекономічна ситуація у країні; стан фондового ринку, банківської сфери, стабільність національної валюти, рівень інфляції; ринкова та інвестиційна інфраструктура; інформаційна відкритість і традиційність; якість та вартість робочої сили, наявність вільних трудових ресурсів, доступ до інших факторів виробництва; експортно-імпорتنі операції, емісія внутрішнього ринку та його потенціал, рівень податкового навантаження та наявність податкових стимулів до інвестування; купівельна спроможність населення; рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків.

4. *Соціально-психологічні*: соціальний рівень розвитку суспільства, рівень кваліфікаційної підготовки робочої сили [15, с. 117-118].

Окремої уваги потребує аналіз категорії «інвестиційна привабливість», яка досить часто вживається разом із категорією «інвестиційний потенціал». На думку К. Тітова, інвестиційна привабливість – це встановлення стійкого сукупного економічного ефекту від виробничо-господарської діяльності [16, с. 29]. Українські вчені А. Завгородній, Г. Вознюк та Т. Смовженко визначають інвестиційну привабливість як узагальнену характеристику переваг і недоліків інвестування окремих об'єктів із позиції конкретного інвестора [17, с. 253].

Н. Коренева розглядає інвестиційну привабливість як сукупність об'єктивних можливостей та обмежень, що обумовлюють привабливість середовища і впливають на інтенсивність інвестування з використанням існуючих умов і передумов [18, с. 108]. С. Гукевич же вказує, що інвестиційна привабливість – це інтегральна сукупність критеріїв дійсності умов та факторів, які забезпечують зацікавленість інвесторів у вкладенні капіталу [19, с. 79]. О. Оніщенко наполягає на трактуванні інвестиційної привабливості території як інтегрованої поточної характеристики переваг та недоліків об'єктів інвестування, яка в сукупності обумовлює можливість та доцільність здійснення інвестицій на певній території у поточному та перспективному періоді, що визначається з урахуванням мотивації різних груп інвесторів [7, с. 251].

Останнє визначення, на наше переконання, є найбільш повним та точним.

Слід також проаналізувати, яким же чином співвідносяться ці три поняття – «інвестиційний клімат», «інвестиційна привабливість» та «інвестиційний потенціал».

Необхідно також відразу зауважити, що інвестиційний потенціал та інвестиційна привабливість – різні поняття, що по-різному характеризують певну економічну систему (підприємство, країну, регіон, галузь

тощо). Інвестиційний потенціал свідчить про можливість здійснення капіталовкладень системою, а інвестиційна привабливість характеризує доцільність здійснення капіталовкладень у систему. Визначення інвестиційного потенціалу потрібне переважно для прийняття рішення щодо подальшого стратегічного розвитку системи, формування його інвестиційної політики. Інвестиційна привабливість оцінюється переважно зовнішніми щодо системи суб'єктами, що прийматимуть рішення щодо інвестування. Хоча на макро- та мезорівнях власну інвестиційну привабливість визначають і в межах системи з метою залучення зовнішніх інвесторів та активізації інвестиційної діяльності в регіоні, галузі, країні [20, с. 49].

Аналіз визначень трьох понять дає змогу стверджувати, що всі ці поняття є різними, хоча й схожими. При цьому вони не є тотожними. На нашу думку, на підставі вищенаведеного можна зробити такі загальні висновки щодо того, яким чином вони співвідносяться. Так, поняття інвестиційний клімат є загальним щодо інвестиційного потенціалу та інвестиційної привабливості та включає їх. Поняття інвестиційний потенціал означає приховані можливості для інвестування, а інвестиційна привабливість означає суб'єктивну оцінку інвестором інвестиційного клімату.

Українська економіка має дуже високий інвестиційний потенціал, значна частка якого, як це не парадоксально, зумовлена досить скромними існуючими сьогодні стартовими позиціями. Адже розвинуті країни далеко не завжди є лідерами й щодо потенціалу майбутнього зростання.

Важливим є не лише наявність та рівень інвестиційного потенціалу, а й наявність передумов його ефективного розкриття (які в Україні сьогодні безумовно є) та ефективна державна політика, що здатна використати ці передумови належним чином.

Україна потенційно може бути однією з провідних країн із залученням іноземних інвестицій, оскільки цьому сприяє її величезний внутрішній ринок. Проте цьому перешкоджають політична нестабільність, недосконалість законодавства, нерозвиненість виробничої та соціальної інфраструктури, недостатнє інформаційне забезпечення, через що Україну віднесли до групи країн із найбільшим інвестиційним ризиком [21, с. 90].

Інвестиційний потенціал України характеризується високою неоднорідністю, тому інвестиційну політику необхідно проводити виходячи з можливостей і потреб розвитку кожного регіону. Так, у Західному регіоні ефективними можуть бути виробництва з використанням місцевих природних ресурсів (сірки, калійної та кухонної солі, вугілля, нафти і газу), а також розвиток мережі оздоровчих курортно-туристичних комплексів. У Донецько-Придніпровському регіоні потрібні реконструкція й технічне переобладнання шахт, металургійних і хімічних виробництв на базі безвідходних, маловідходних та екологічно чистих технологій; потужного імпульсу вимагає розвиток малоенергомістких виробництв середнього та точного машино-, автомобіле- та літакобудування. У Південному регіоні найбільш вигідними є реконструкція та технічне переоснащення портового господарства, розвиток виробництва обладнання для харчової та консервної промисловості. На територіях, забруднених унаслідок аварії на ЧАЕС, поряд із запровадженням унікальних наукових досліджень необхідно використати найновітніші технології та здійснювати комплекс заходів з їх екологічного, економічного та соціального впровадження.

Отже, інвестиційний потенціал будь-якої країни характеризується сукупністю макроекономічних чинників. За більшістю показників Україна має бути однією з провідних країн вкладання прямих і портфельних іноземних інвестицій. Цьому сприяють її великий внутрішній ринок, порівняно кваліфікована й водночас дешева робоча сила, суттєвий науково-технічний потенціал, великі природні ресурси та наявність інфраструктури, хоча й не надто розвиненої.

Варто наголосити також на тому, що категорія «інвестиційний потенціал» нерозривно пов'язана з категорією «інноваційний потенціал». Адже природно, що інвестори, передусім, бажають вкладати кошти у перспективні, новітні проекти, основою яких є інноваційні розробки.

Висновки. Інвестиційний потенціал України на сьогодні є досить високим, тому вкрай необхідне залучення на оптимальних умовах іноземних інвестицій. Після закінчення кризи багато інвесторів захочуть зйти на ринки, що розвиваються, такі як Україна, і за їх увагу йтиме серйозна конкурентна боротьба. Ніщо не лякає інвесторів більше, ніж ситуація, коли хтось може прийти і відібрати їх активи, використовуючи непрозорі й незаконні методи. Якщо Україна сприйматиметься інвесторами як менш перспективна країна для інвестицій, ніж інші, вона може втратити багато можливостей.

Список використаних джерел:

1. Національна економіка / А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М. Попович. – К. : Знання, 2011. – 463 с.
2. Исследование инвестиционного климата регионов России: проблемы и результаты // [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.raexpert.ru/researches/regions/investclimate/>.
3. Сілюкова С. Розвиток інвестиційного потенціалу регіону як об'єкт державного регулювання // Публічне управління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : Вид-во «ДокНаукДержУпр». – 2013. – Січень. – Вип. 1 (13). – 184 с.
4. Сабуров Е. Ф. Инвестиционный климат в образовании [текст] / Е.Ф. Сабуров // Общественные науки и современность. – 2007. – № 1. – С. 5.

5. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом : [монографія]. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
6. Струніна В. Шляхи поліпшення інвестиційного клімату в Україні : [текст] / В. Струніна // Економіка України. – 2001. – № 9. – С. 11–16.
7. Оніщенко О.А. Теоретичні аспекти визначення інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості / О.А. Оніщенко // Університетські наукові записки. – 2010. № 1 (33). – С. 246–252.
8. Індекс інвестиційної привабливості // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eba.com.ua/uk/about-eba/indices/investment-attractiveness-index>.
9. Доронина Н.Г. Инвестиционный климат: вопросы правового регулирования [текст] / Н.Г. Доронина // Журнал российского права. – 2012. – № 1. – С. 40.
10. Доронина Н.Г. Правовые условия формирования благоприятного инвестиционного климата и информационной среды в Российской Федерации [текст] / Н.Г. Доронина, Н.Г. Семилютина // Журнал российского права. – 2012. – № 10. – С. 5.
11. Оробчук М.Г. Формування сприятливого середовища для залучення іноземних інвестицій в Україну [текст] : конспект лекцій / М.Г. Оробчук. – Львів : Ред.-вид. відділ Львів. ун-ту, 1997. – 86 с.
12. Пешко А.В. Інвестиції: їх значення, види та форми [текст] // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 2. – С. 3–6.
13. Гаврилук О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України [текст] / О.В. Гаврилук // Фінанси України. – 2008. – № 2. – С. 81.
14. Болейко Ю.О. Оцінка інвестиційного клімату регіону [текст] / Ю.О. Болейко // Фінанси України. – 2000. – № 7. – С. 79–88.
15. Національна економіка : навч. посіб. / Кол. авт.: Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, Т.М. Камінська та ін. ; За заг. ред. Л.С. Шевченко. – Х. : Нац. ун-т «Юрид. акад. України», 2011. – 182 с.
16. Титов К. Как обустроить наш общий дом. Регион крупным планом [текст] / К. Титов // Российская Федерация. – 1995. – № 1. – С. 27–34.
17. Фінансовий словник [текст] / [А.Г. Завгородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко]. – 3-тє вид., випр. та доп. – К. : Знання, КОО, 2000. – 587 с.
18. Коренєва Н.А. Методичні підходи до побудови комплексної інтегральної оцінки інвестиційної привабливості на регіональному рівні [текст] / Н.А. Коренєва // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2. – С. 106–111.
19. Гуткевич С.А. Формирование инвестиционной привлекательности аграрного сектора экономики [текст] : дис. д-ра экон. наук : 08.07.02 / Гуткевич Светлана Александровна ; Нац. научн. центр «Институт аграрной экономики». – К., 2004. – 384 с.
20. Фролова Г.І. Проблеми формування інвестиційного потенціалу України / Г.І. Фролова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 2 (10). – С. 47–52.
21. Шосталь С.О. Джерела та напрями залучення інвестицій в економіку України // Економіка та держава. – 2009. – № 9. – С. 89–91.

